

Luisteren is meedoen

Interview met prof. dr. Kees de Ruijter

TEKST: Gerry Bos – Kaptein, student theologie en journalist, en Janneke Burger – Niemeijer, theoloog en redacteur van De Reformatie.

Professor Kees de Ruijter preekt al veertig jaar en geeft al zo'n vijftwintig jaar les in preken. Dit jaar verscheen een dik boek van hem over de preek. Je zou verwachten dat we in een interview met hem niet uitgepraat raken over dat onderwerp.

Professor de Ruijter is zeker enthousiast over preken en als hij erover vertelt, zie je hem in beweging komen. Maar we raken juist diepgaand in gesprek over wat de basis is van de preek: de gemeenschap die door God samengeroepen wordt en waarin de preek klinkt. Verrassend genoeg gaat het grootste gedeelte van ons gesprek dus niet over de preek, maar over de kerkdienst en over de gemeente.

Niet iedere lezer van De Reformatie zal uw boek lezen, maar met de preek hebben we allemaal te maken. Waarom hebt u er een boek over geschreven?

'Ik vind het heerlijk om te preken en geniet ook van college geven en van de persoonlijke begeleiding van studenten. Dat directe contact, daar houd ik van. In de loop van de tijd wilde ik ook iets neerzetten dat boven dat moment uitreikt: een samenhangende visie die je aan anderen kunt meegeven, om zo dieper doordacht over te dragen wat de kern is van een eigentijdse gereformeerde homiletiek (preekkunde, red.).

Die kern van mijn visie op prediking is: de preek is de plek waar Gods stem klinkt in de samenkomst van de gemeente van Christus. Ik ben overtuigd van het belang van preken, want God geeft zich sprekend aan ons. De preek is een brandpunt waarin je dat spreken van God tot op de dag van vandaag ervaart. Natuurlijk zijn er veel plekken waar Gods stem tot spreken komt. Zelf denk ik dan aan mijn moeder en aan alle moeders die hun kinderen van God vertellen. Maar in het Nieuwe Testament lees je dat Gods stem op een bijzondere manier klinkt in de samenkomst van de gemeente. In de gemeente wil de heilige Geest ons hebben. Daar spreekt God. De protestantse traditie heeft helaas de eredienst nogal laten overschaduwen door de preek. Daar tegenover zou ik willen stellen: brandpunt van Gods spreken is de eredienst, waarin de preek klinkt.'

De preek als brandpunt van Gods spreken – deze mooie woorden botsen nogal eens met de praktijk. Voorafgaand aan dit gesprek vroegen we op Facebook naar ervaringen met de preek (zie kader). We kregen behoorlijk wat reacties waaruit bleek dat in de praktijk veel mensen de preek niet direct als positief ervaren. Gaapt er niet een kloof tussen uw spreken over de preek en de praktijk?

'Voor veel mensen is de kerk één van de tentjes op het terrein van de samenleving. We leven in een wereld waarin we alles kunnen kiezen en dat heeft ook gevolgen voor hoe we met de kerk omgaan: we kiezen onze kerk. Ik zou graag willen dat mensen de kerk niet als keuzemogelijkheid zien, maar als de plek waar Gods genade is en waar we het nieuwe leven voor God samen oefenen. Ik zie het echt als een probleem dat veel kerkgangers in een 'menselijke modus' in de kerk zitten. Het risico is dan dat je consumerend publiek wordt, en dan kun je wat daar gebeurt ook naast je neerleggen of ergens anders halen. Zomaar kun je dan langs God heen gaan lopen. Het is mijn hartelijke verlangen om voorbij dat

'tribunegevoel' te komen. Mensen moeten zichzelf weer samen leren zien als de gemeente die mag delen in het heil.'

De Ruijter is zichtbaar geraakt door de crisis van de preek. Dat heeft niet alleen met zijn liefde voor de preek te maken, maar ook met zijn visie erachter, zijn visie op hoe je gemeente bent en hoe je als gelovige deel uitmaakt van de geloofsgemeenschap.

'Ik wéét dat een goede visie op de preek en op de eredienst niet de enige oplossing is voor problemen rond onze eredienst. Het is daarnaast natuurlijk ook nodig dat in de concrete preekpraktijk iets gebeurt waardoor mensen aangeraakt worden. Daarom besteed ik als docent homiletiek ook aandacht aan de *performance*. Je wilt natuurlijk dat je preek in het leven van mensen binnenkomt. Je wilt dat de preek mensen werft voor het deelnemen aan Gods genade. Voor mij hoeft niet de preek het moment te zijn dat daarin het hoogtepunt is; dat mag ook een lied of gebed zijn. De prediking is wel een uniek moment in de eredienst vanwege de directe verbinding tussen het boek waarmee we leven, de God voor wie we leven en het leven dat we leven.'

Natuurlijk is preken voor de predikant een spiritueel gebeuren. Maar de kerkganger heeft snel een passieve functie. Denkt u niet te veel vanuit de rol van de predikant?

'Ik ken alle frustraties van de kerkganger; daarvoor ben ik zelf ook genoeg kerkganger. Ik kan boos, teleurgesteld, gefrustreerd in de kerk zitten en er zo uitkomen. Vaak is daar ook reden voor! Maar als dat het enige is, ben ik niet ontvankelijk genoeg bij God geweest. Ik zie de kerkdienst als een kans van jewelste om bij God te zijn. Als ik me alleen maar zit te verkijken op een saaie dominee en al zijn missers, blijf ik aan de oppervlakte steken. Natuurlijk zeg ik tegelijkertijd tegen de dominee: je moet je schamen! Je blijft in gebreke door niet alles te geven wat je in huis hebt. Maar daaronder is een diepere dimensie: we staan voor het aangezicht van God. Lukt het ons om alles los te laten en voor Gods troon te staan? Als je niet eens gebeden hebt voor je naar de kerk gaat, dan moet het wel van heel ver komen.'

'Ik denk dat voorgangers een belangrijke rol hebben, kunnen hebben. Deze week las ik een essay waarin een student schreef: ik zie veel voorgangers op de kansel die de hoorders beschouwen als een bron van inkomsten. Tot mijn verdriet moet ik hem gelijk geven: er zijn soms dominees die preken omdat het gewoon hun klus is. Tegelijk mailde een andere student op eindstage me deze week: ik bespeur een inspiratie die ik niet uit mezelf haal. Beiden hebben het over de praktijk in onze kerken. En allemaal kennen we beide ervaringen: de frustratie, maar ook de preken die snaren aan het trillen brengen. Ik vind het belangrijk om ook die positieve ervaringen te benoemen. Het is toch prachtig dat het menselijke werk gebruikt wordt? Die kant is er ook!'

En met dat hij het zegt, valt De Ruijter uit zijn rol als geïnterviewde en stelt hij zelf een vraag: 'Jullie worden toch ook wel eens geraakt in de kerkdienst?'

Toch blijven wij nog een beetje zitten met de praktijk, waarin zo vaak preken over de hoofden en harten van mensen heen lijken te gaan. Is er niet ook een probleem met de kerkdienst zelf? Is de kerkdienst niet te veel een belemmerende structuur geworden?

Deze vraag blijkt De Ruijter zeer te prikkelen; bijna boos reageert hij: 'Nee, het probleem zit nóóit in de kerkdienst op zich, maar in de manier waarop we ermee omgaan. Ik vind het zó ontzettend gemakkelijk om af te geven op de kerkdienst en wat wij ervan gemaakt hebben. Natuurlijk zit er wel iets van een systeem in ons samenkomen; we willen niet zomaar alles laten bepalen door het moment. Maar als wij er iets verkeerd van hebben gemaakt, ligt dat aan ons en niet aan de kerkdienst zelf. Ik ben ervan overtuigd: God is in deze werkelijkheid

en de grote vraag is of wij daar open voor zijn of niet. Beslissend is de intentionaliteit: ben ik ontvankelijk voor hoe Hij zich geeft aan mij?’

Vrij fel gaat hij verder: ‘Ik vind het verschrikkelijk als dominees saai preken. Als jij door jouw optreden de suggestie wekt dat God saai is, is dat een grote zonde. Er zit zo’n diepe kracht en dynamiek in God zelf; en iets daarvan mag toch uitstralen in ons leven en ons optreden? De bedoeling van een preek is dat in een vormgegeven structuur iets van Gods dynamiek doorklinkt. Als de dynamiek weg is, houd je een saai, een dood systeem over. Maar dat is niet de schuld van het systeem; dat heb je toch zelf gedaan?’

Je zou bijna geen dominee meer durven worden... Toch geeft u elk jaar weer een tiental studenten homiletiek. Wat wilt u ze graag leren?

‘Ik leer studenten een houding aan waarin ze verantwoord tegenover God, de Bijbeltekst, de hoorder en zichzelf leren preken. Misschien is het wel het allerbelangrijkste dat de student zichzelf mag zijn als dienaar van Gods Woord. Ze moeten niet leren preken zoals ik, maar zoals past bij henzelf. Vanaf het begin stel ik ze de vraag: is jouw betrokkenheid als prediker herkenbaar?’

In mijn boek werk ik veel met het antwoordmodel van de filosoof H.G. Geertsema: als mens zijn we geroepen op Gods Woord te antwoorden. Dit concept van antwoorden pas ik toe op de prediking. Elke prediker is anders en elke hoorder is anders. Dat betekent dat elke prediker andere woorden aan het evangelie geeft en elke hoorder een ander antwoord op de roep van het evangelie geeft. Geloof is niet alleen rationeel. Dat hebben we ook nooit gezegd, maar we waren in onze preken wel vooral goed in het informerende, de uitleg. Daarin lag veel van de kracht van de gereformeerde prediking.

In mijn boek merk je dat ik in plaats van het *in*formerende aspect van prediking een grote plaats geef aan de *trans*formatie die de preek beoogt. Dat betekent dat je mensen uitdaagt in je preek, dat je ze oproept tot bekering en verandering. Ik leer mijn studenten om dat concreet te maken in de doelstellingen die ze voor elke preek schrijven. Die schrijven ze niet alleen op cognitief niveau, maar ook gericht op de affectieve en de handelingsdimensie. Het doel van een dominee met een preek heeft niet alleen met het hoofd en kennis te maken. Je wilt ook graag dat mensen verrijkt worden in hun geloofservaring en door de preek worden gemotiveerd het evangelie in hun leven van elke dag een plaats te geven.’

En u preekt ook zelf nog...

‘Natuurlijk heb ik zelf ook die ontwikkeling meegemaakt, naar de hoorders en naar de prediker zelf. Ik begon in 1973 met preken en toen preekte ik tekstgericht, zoals ik dat van professor Trimp geleerd had. Ik zag mijn hoorders wel, maar ik zocht mijn kracht in het uitleggen van de Schrift. In de loop van de jaren ben ik veel meer in de werkelijkheid van de hoorders gaan preken. Daarnaast heb ik veel meer geleerd mijzelf te geven in de preek. Ik ben onder andere op dat pad gezet door een broeder uit mijn eerste gemeente die me aansprak.’

Het is bijzonder om te horen hoe de ontwikkeling van zijn preekvisie uit het leven van De Ruijter zelf opkomt. Hij vertelt over een teer en gevoelig punt uit zijn gezinsleven.

‘In 1976 overleed ons zoontje, elf maanden oud, van het ene op het andere moment. Een paar maanden later zei een broeder tegen me: ‘Weet je dat je al vier maanden over hetzelfde preekt?’ Ik geloofde het niet, dus ik heb het nagezocht. En het ging inderdaad telkens over: de Heer is mijn hulp. Toen ontdekte ik dat ik zelf in de preek zat. Dat paste dus niet bij hoe ik het geleerd had! Nu zeg ik: vanzelfsprekend preek je ook uit je eigen omgang met God. Maar mij was alleen geleerd dat alles uit de tekst kwam. We mochten het woord

'ik' niet eens gebruiken. Vanaf dat moment kwam er een enorme beweging op gang in mijn denken over de preek.'

Hoe vindt u het zelf om te preken?

'Het ontroert me altijd erg. Ik ben dan ook het meest kwetsbaar. Het zijn de momenten dat ik me het dichtst bij God voel. In het dagelijks leven voel ik me vaak Jakob die zei: God is in deze plaats en ik wist het niet... Dan schaam ik me! Maar onder de preek is Hij er.'

Misschien is dat uiteindelijk het antwoord op de vraag waarom professor de Ruijter zo gelooft in de kracht van de verkondiging: zijn persoonlijke ervaring en ontroering in het ter sprake van brengen van God Zelf. Of zoals een collega zei: 'Hij vindt het zelf fantastisch om te preken en hij kan het gewoon heel goed!'

Via Facebook vroegen we om input voor dit interview. Een paar van die vragen hebben we aan prof. De Ruijter voorgelegd.

Vraag: Wat moet je doen als er een dominee preekt die zo langzaam praat dat je al tien zinnen bedacht hebt als hij nog midden in z'n eerste zin is?

Antwoord: Bidden! Natuurlijk kun je ook je predikant aanspreken. Je bent als kerkganger immers deelnemer, geen publiek.

Vraag: Besteedt een voorganger niet veel te veel tijd aan de preek? Meestal zeker de helft van de week, is dat wel effectief?

Antwoord: Dat is inderdaad veel tijd. Maar een preek is ook een investering op de lange termijn en in de gehele gemeente. De preek heeft, als het goed is, ook raakpunten met andere momenten van kerk zijn: de kring, het gezin. Een preek staat niet op zichzelf.

Vraag: Wat doen jullie op de Theologische Universiteit als een student echt niet goed kan preken?

Antwoord: Dat is natuurlijk een moeilijke en een kwetsbare vraag. Ik wil niet als docent na afloop moeten zeggen: 'Deze man had nooit dominee moeten worden.' Daar moeten we eerder bij zijn en actie ondernemen. Het gebeurt wel eens dat studenten hun aantekening voor de praktijk niet halen. En soms maken we ook eerder duidelijk dat iemand niet verder moet op de weg naar der pastorie.

Wie is Kees de Ruijter?

Prof. dr. Kees de Ruijter werd op 29 januari 1949 geboren te Den Haag. Hij studeerde van 1967-1973 theologie in Kampen. Van 1973-1978 was hij predikant te Sneek en Koudum en daarna tot 1990 in Rotterdam-Centrum. In 1990 werd hij benoemd als docent homiletiek in Kampen. Op 1 oktober verscheen van zijn hand een standaardwerk over de homiletiek: *Horen naar de stem van God*. Een bespreking daarvan staat in hetzelfde nummer van De Reformatie als dit interview, en wel op pag. 56-58.